

Bài giảng 15

NGOẠI TÁC

Giảng viên: Doãn Thị Thanh Thủy

NỘI DUNG VỀ NGOẠI TÁC

1. Khái niệm
2. Phân loại ngoại tác
3. Tại sao ngoại tác là một thất bại thị trường?
4. Giải pháp khắc phục vấn đề ngoại tác
 - Tư nhân
 - Xã hội
 - Nhà nước

1. KHÁI NIỆM

Ngoại tác là ảnh hưởng tiêu cực hoặc tích cực lên một đối tượng mà những người gây ra không phải chịu bồi thường hoặc không được bù đắp.

ĐẶC ĐIỂM

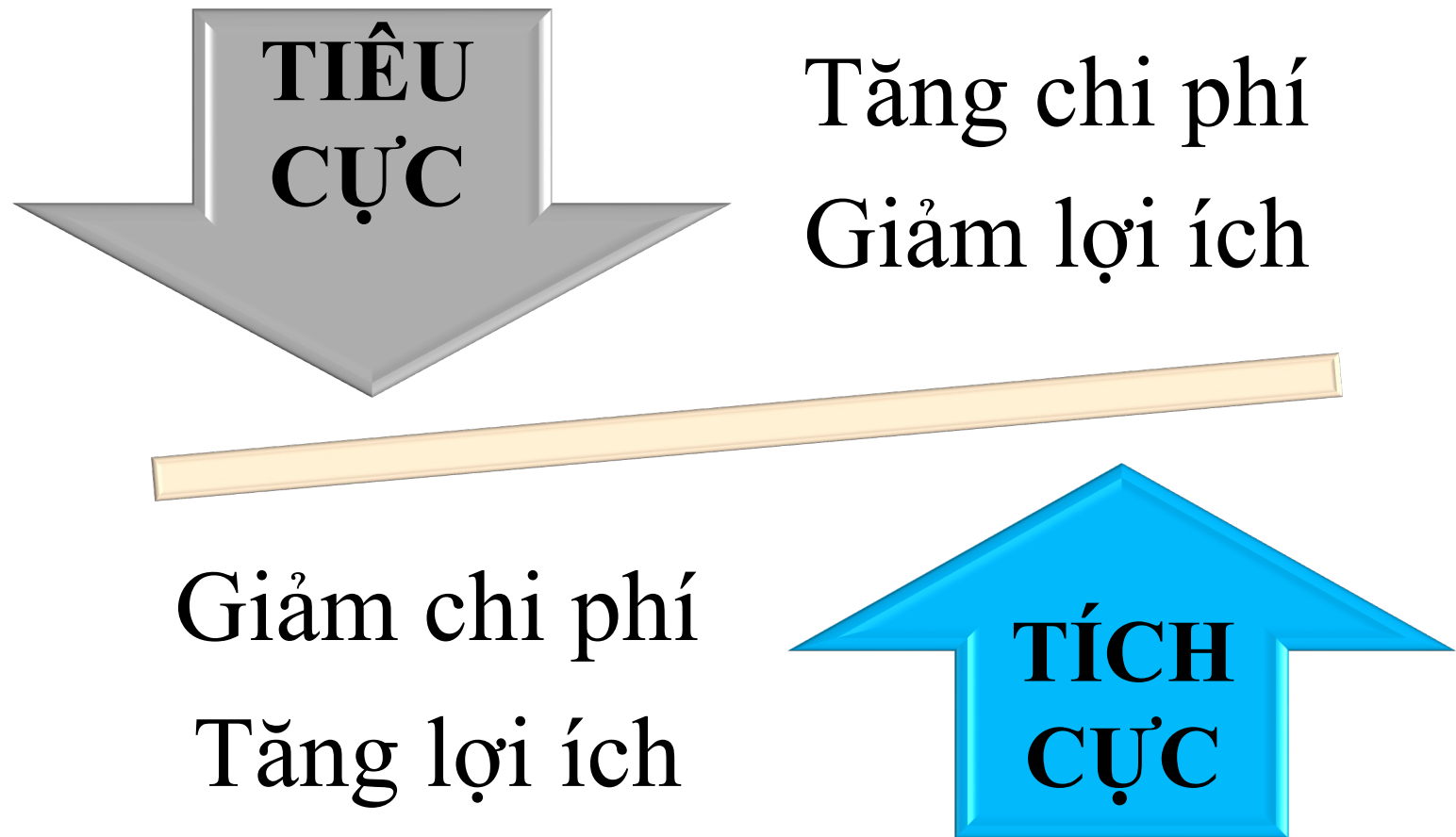
- Tác động đến lợi ích hoặc chi phí của đối tượng khác.
 - Không được phản ánh trên thị trường (không có giao dịch, không phản ánh qua giá cả).
- ➔ Còn gọi là tác động ngoại vi, hay tác động đến bên thứ ba.

2. PHÂN LOẠI NGOẠI TÁC

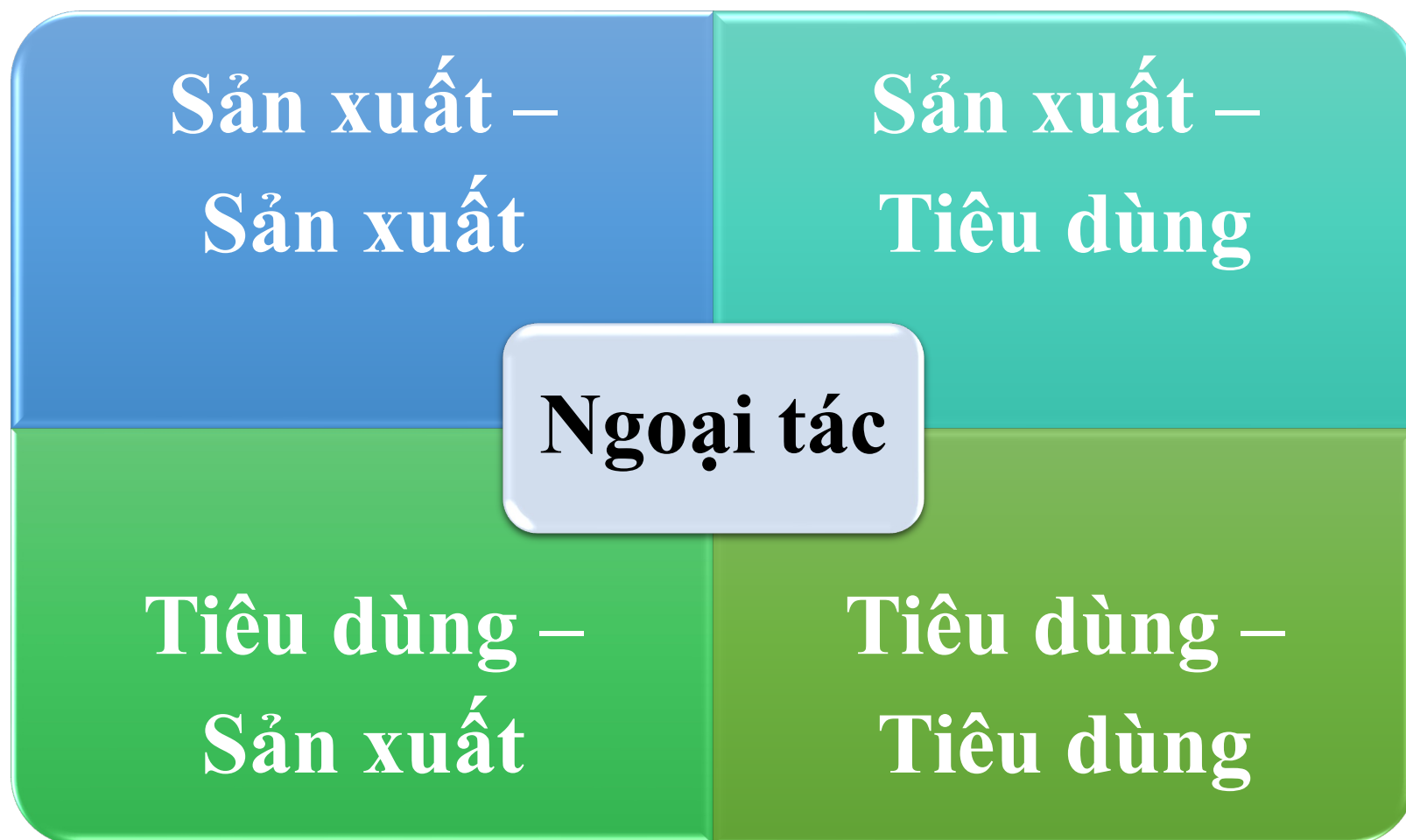
Một số cách phân loại ngoại tác:

- Theo hiệu quả tác động
- Theo hoạt động kinh tế

2.1 Phân loại theo hiệu quả tác động

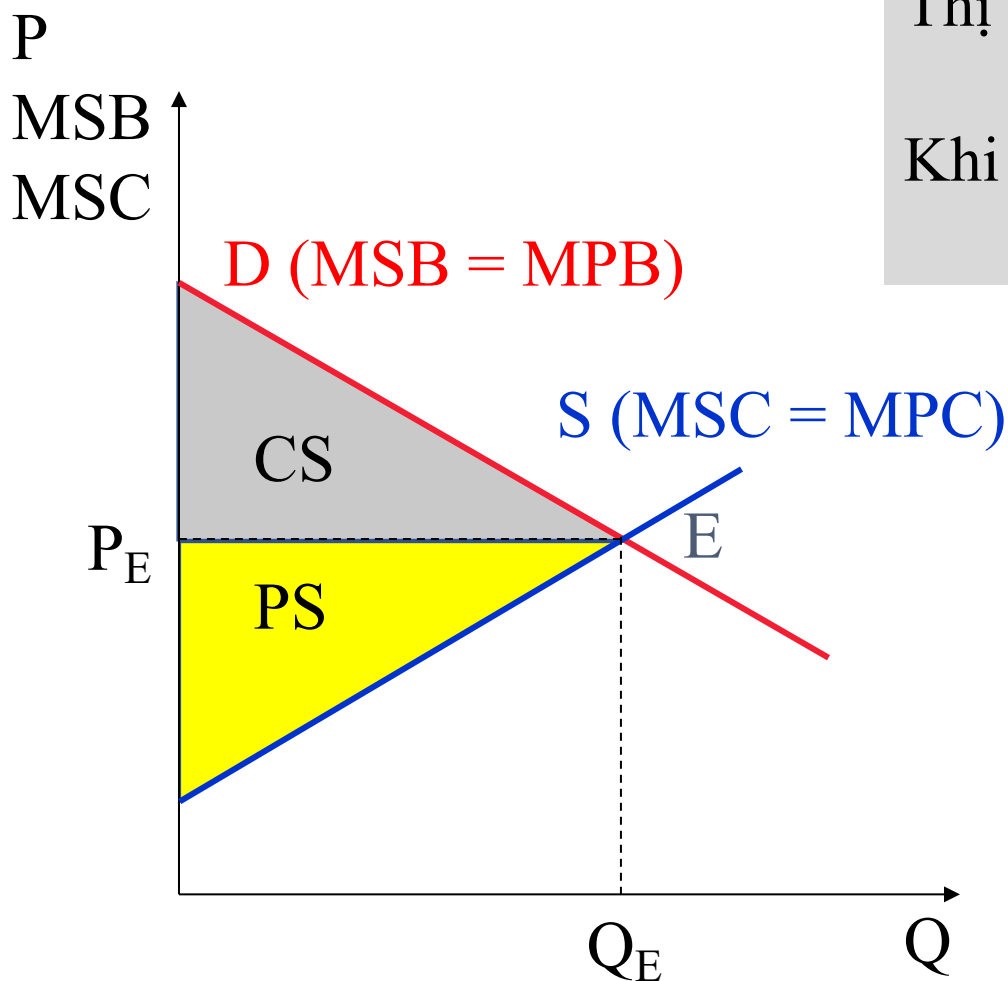
2.2 Theo hoạt động kinh tế

3. TẠI SAO NGOẠI TÁC LÀ MỘT THẤT BẠI THỊ TRƯỜNG?

Tại sao thị trường lại hoạt động không hiệu quả khi có ngoại tác?

THỊ TRƯỜNG HIỆU QUẢ

Thị trường đạt hiệu quả tại:

$$MSB = MSC$$

Khi đó, tổng phúc lợi xã hội lớn nhất:

$$NW = CS + PS$$

MSB: Marginal Social Benefit

Lợi ích biên xã hội

MPB: Marginal Private Benefit

Lợi ích biên tư nhân

MSC: Marginal Social Cost

Chi phí biên xã hội

MPC: Marginal Private Cost

Chi phí biên tư nhân

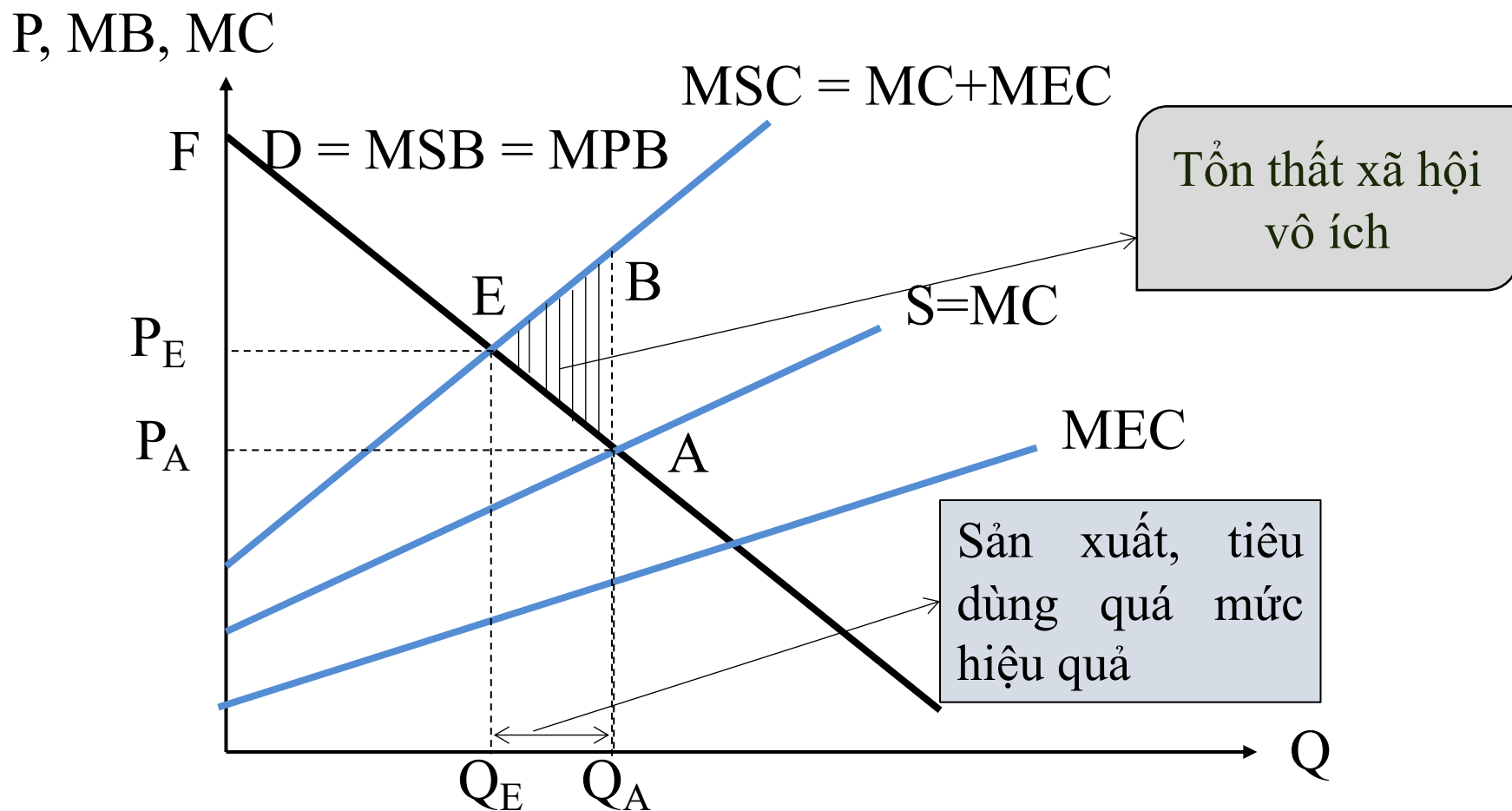
CS: Consumer Surplus

Thặng dư tiêu dùng

PS: Producer Surplus

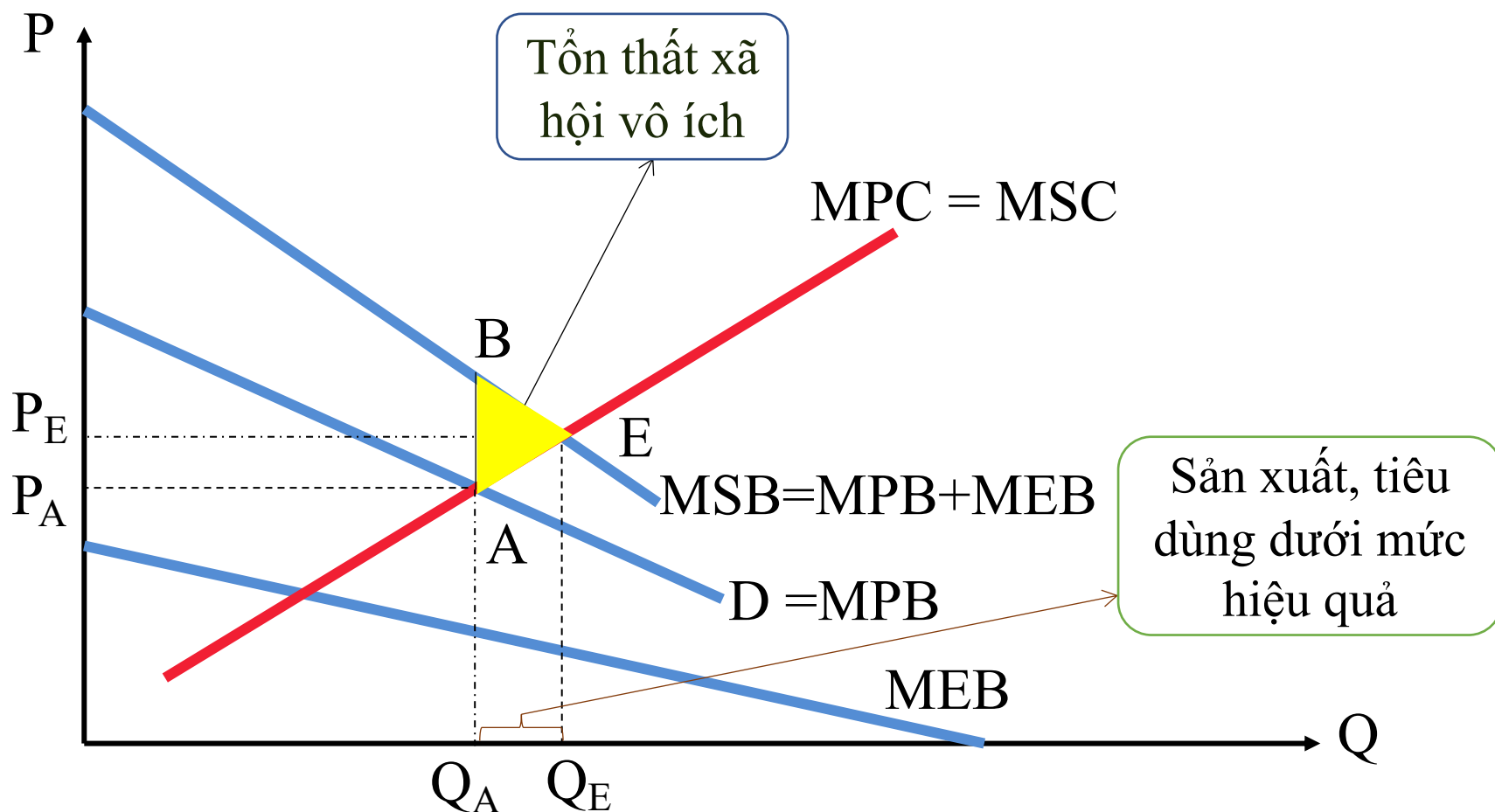
Thặng dư sản xuất

3.1 NGOẠI TÁC TIÊU CỰC

MEC: Marginal Externalities Cost (Chi phí biên ngoại tác)

3.2 NGOẠI TÁC TÍCH CỰC

MEB: Marginal Externalities Benefit (Lợi ích biên ngoại tác)

TỒN THẤT VÔ ÍCH DO NGOẠI TÁC

- Ngoại tác không được phản ánh qua giá cả.
- Chủ thể tạo ra ngoại tác không chịu các hậu quả hay được nhận lợi ích ngoại tác
 - chi phí xã hội $\neq$ chi phí tư nhân
 - lợi ích xã hội $\neq$ lợi ích tư nhân
- ➔ Sử dụng nguồn lực kém hiệu quả, không đạt phúc lợi xã hội lớn nhất.
- ➔ Thất bại thị trường, cần can thiệp của nhà nước.

4. GIẢI PHÁP KHẮC PHỤC

- Nguyên tắc chung:

Nội hóa ngoại tác

- Giải pháp từ nhiều phía:
 - Tư nhân
 - Xã hội
 - Nhà nước

4. GIẢI PHÁP KHẮC PHỤC (tt)

Các tiêu chí lựa chọn giải pháp:

- Tính hiệu quả
- Tính công bằng
- Tính khả thi
- Tính linh hoạt
- Tính không chắc chắn
- Động cơ khuyến khích

4.1 GIẢI PHÁP CỦA TƯ NHÂN

Định lý Coase

Khi quyền sở hữu được xác định một cách rõ ràng thì các bên có thể liên kết lại và *thỏa thuận để nội hóa ngoại tác*. Kết quả thương lượng giữa các chủ thể sẽ đem đến lợi ích cho các bên và nền kinh tế đạt trạng thái hiệu quả.

- Quyền sở hữu được xác định rõ ràng;
- Thông tin trên thị trường là hoàn hảo và chính xác;
- Chi phí giao dịch giữa các cá nhân rất nhỏ.

GIẢI PHÁP CỦA TƯ NHÂN

Ví dụ: Trên cùng một dòng sông:

- Đầu nguồn: Nhà máy hóa chất:
- Cuối nguồn: Trại nuôi cá

Nhà máy hoặc trại nuôi cá có thể lắp bộ lọc để loại trừ chất thải hóa học.

Kết quả sẽ thế nào khi quyền sở hữu/sử dụng dòng sông:

- Không được xác định?
- Thuộc nhà máy hóa chất?
- Thuộc trang trại nuôi cá?

THẤT BẠI CỦA TƯ NHÂN

Các giải pháp tư nhân thất bại khi:

- Ngoại tác liên quan đến hàng hóa công
- Chi phí giao dịch lớn
- Vấn đề xác định quyền tài sản

4.2 GIẢI PHÁP CỦA XÃ HỘI

- Sự trừng phạt của xã hội;
 - Quan niệm về các giá trị xã hội
- Khuyến khích tạo ra ngoại tác tích cực và hạn chế ngoại tác tiêu cực.

Ví dụ?

4.3 GIẢI PHÁP CỦA NHÀ NƯỚC

Giải pháp nhà nước

Biện pháp
kinh tế

Biện pháp phi kinh tế

Ngoại tác
tiêu cực

Ngoại
tác tích
cực

Hành chính

Luật
pháp

Thuế
Pigou

Thuế
trên đv
tác động
tiêu cực

Trợ
cấp

Ngăn
cấm

Chỉ
thị

Chia
tách

Điều
tiết

Giải
quyết
mâu
thuẫn

4.3.1 BIỆN PHÁP KINH TẾ

Mục tiêu: $MC = MSC$; $MB = MSB$

Thuế, phí

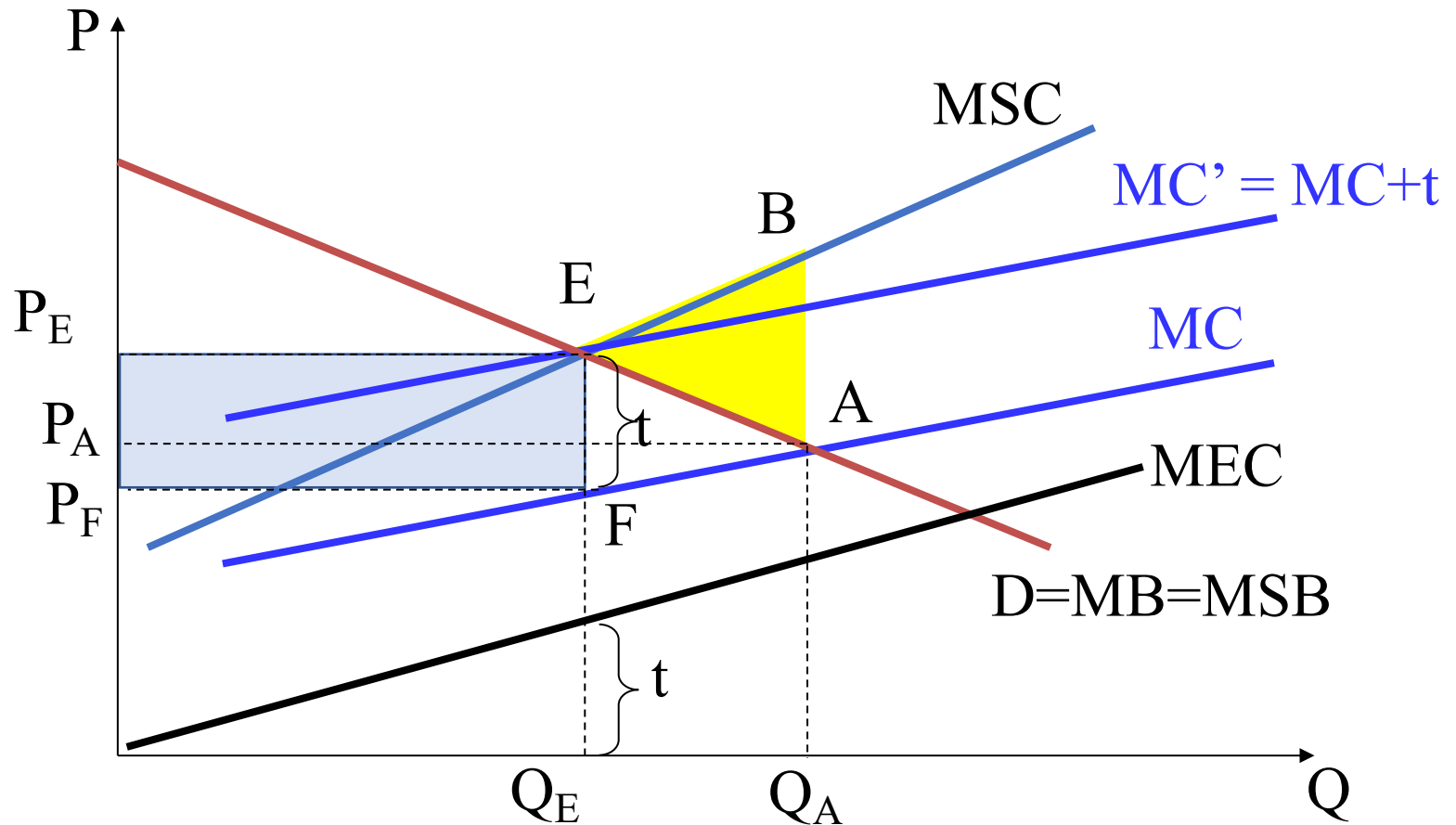
- Thuế trên mỗi đơn vị sản lượng (thuế Pigou)
- Thuế trên mỗi đơn vị tác động tiêu cực

Trợ cấp

- Trợ cấp trên mỗi đơn vị sản lượng tạo ngoại tác tích cực
- Trợ cấp trên mỗi đơn vị hạn chế sự tác động tiêu cực

THUẾ PIGOU

Mức thuế: $t = \text{MEC} (Q_E)$

Biểu thuế bảo vệ môi trường

(Nghị quyết 1148/2020/UBTVQH14; 18 và 20/2022/UBTVQH15; 30/2022/UBTVQH15)

Hàng hóa	Đơn vị	Mức thuế 2020 (đồng/đv)	Mức thuế 7-12/2022 (đồng/đv)	Mức thuế 2023 (đồng/đv)
Xăng, trừ etanol	Lít	4.000	1.000	2.000
Dầu diesel	Lít	2.000	500	1.000
Dầu hỏa	Lít	1.000	300	600
Than nâu	Tấn	15.000	15.000	15.000
Túi ni lông thuộc điện chịu thuế	Kg	50.000	50.000	50.000
Thuốc diệt cỏ thuộc loại hạn chế sử dụng	Kg	500	500	500

THUẾ PIGOU (tt)

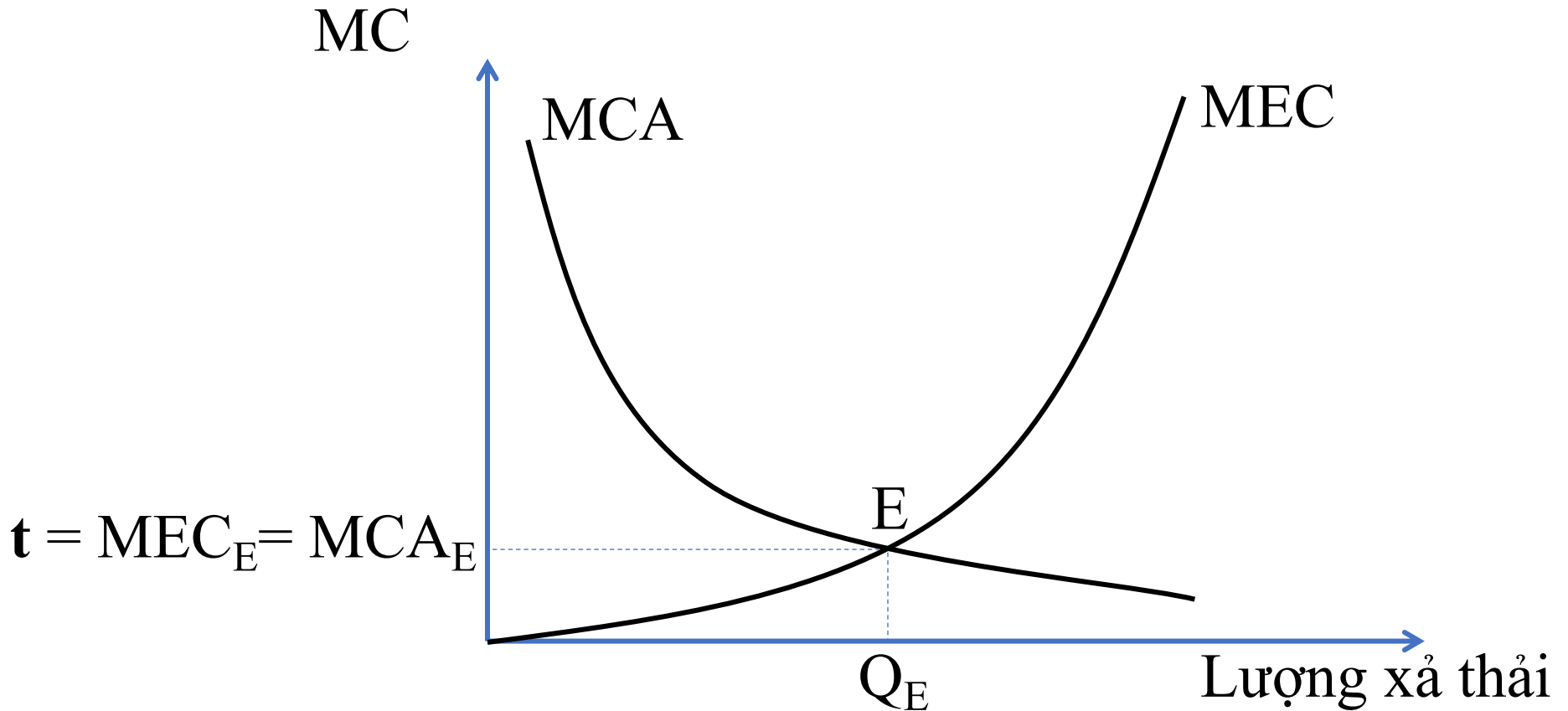
- **Ưu điểm:**
 - Hiệu quả: không còn tổn thất vô ích
 - Thu thuế: $T = t \cdot Q_E = S(P_E - P_F)$
 - Chi phí giao dịch thấp.
- **Hạn chế:**
 - Khó xác định chính xác mức thuế.
 - Không tạo động cơ để doanh nghiệp sản xuất sạch và xử lý chất thải.

THUẾ TRÊN MỖI ĐƠN VỊ TÁC ĐỘNG TIÊU CỰC

- Lượng tác động tiêu cực được đo lường
- Chủ thể gây ngoại tác tiêu cực phải nộp thuế trên mỗi đơn vị tác động tiêu cực.
- $t = MCA^* = MEC^*$

THUẾ TRÊN MỖI ĐƠN VỊ TÁC ĐỘNG TIÊU CỰC (tt)

- Xác định mức tác động tiêu cực tối ưu

MCA (Marginal cost of abatement): Chi phí hạn chế biên

THUẾ TRÊN MỖI ĐƠN VỊ TÁC ĐỘNG TIÊU CỰC (tt)

- **Ưu điểm:**

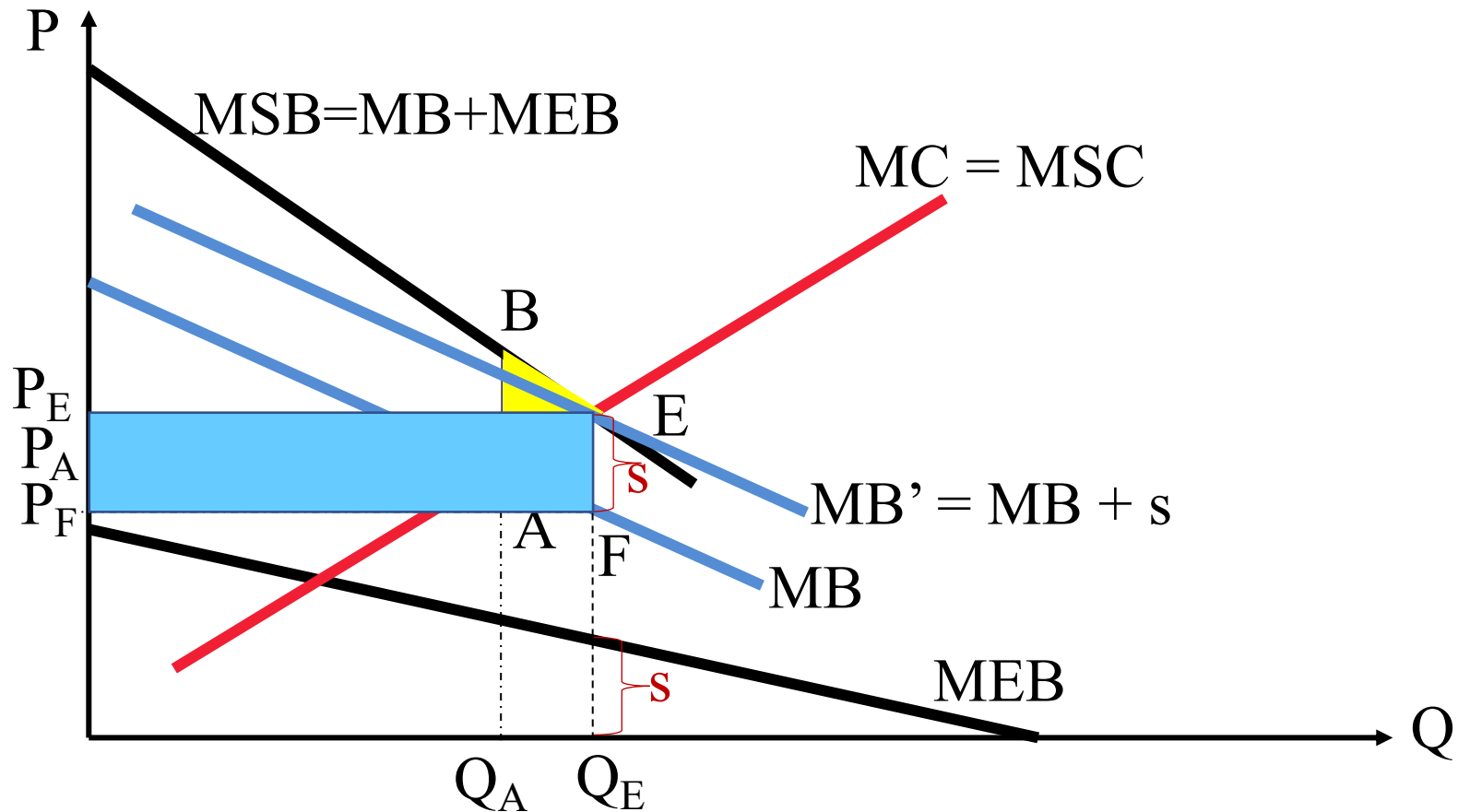
- Khuyến khích doanh nghiệp tự tìm cách tốt nhất để giảm mức độ tiêu cực xuống mức hiệu quả (thay đổi công nghệ, kỹ thuật, nguyên nhiên liệu đầu vào, ...)

- **Nhược điểm:**

- Khó xác định chính xác mức tác động tiêu cực tối ưu.

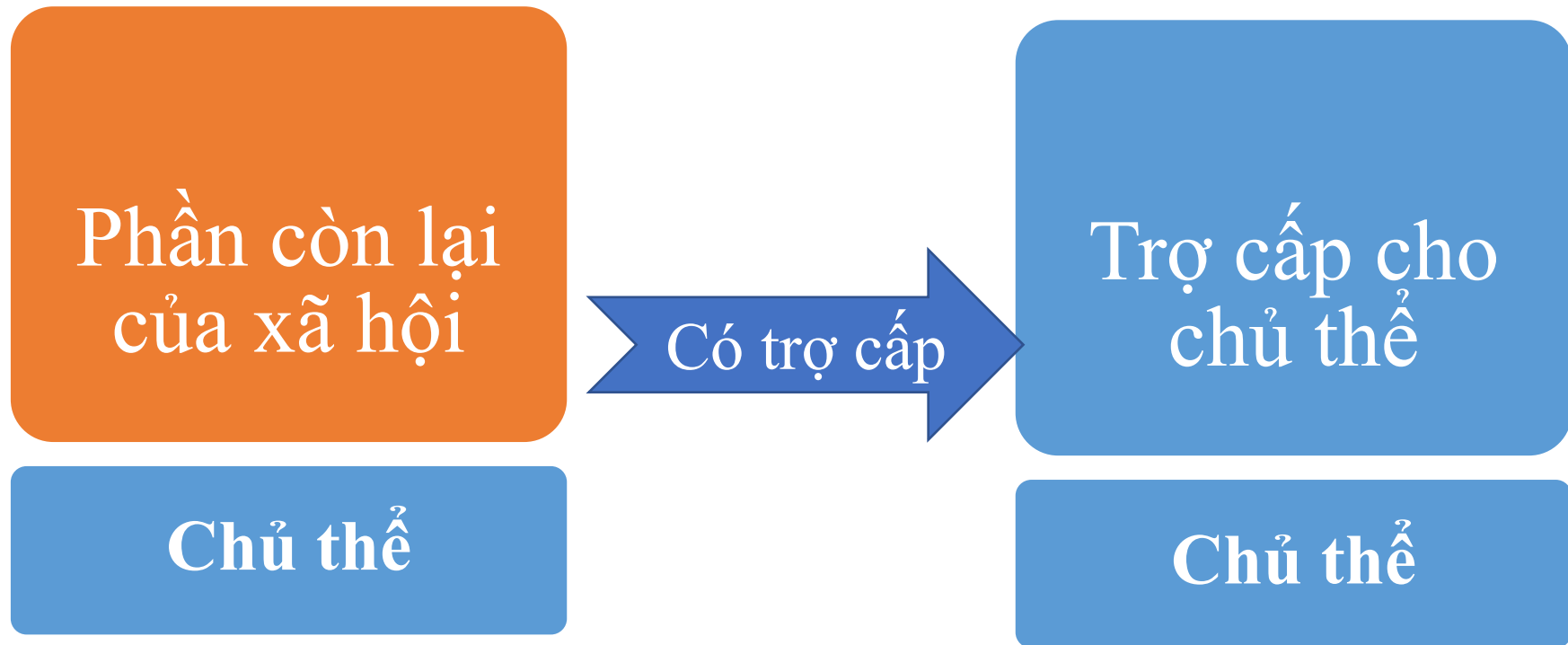
TRỢ CẤP TRÊN MỖI ĐƠN VỊ SẢN LƯỢNG tạo ngoại tác tích cực

Bù đắp khoản lỗ khi sản xuất tại Q_E ($P_F < P_E$): $s = MEB$

TRỢ CẤP TRÊN MỖI ĐƠN VỊ HẠN CHẾ TÁC ĐỘNG TIÊU CỰC

- **Lợi ích** từ việc hạn chế tác động tiêu cực:

- **Trợ cấp**: bằng lợi ích mà phần còn lại của xã hội nhận được từ việc hạn chế mỗi đơn vị tác động tiêu cực

TRỢ CẤP TRÊN MỖI ĐƠN VỊ HẠN CHẾ TÁC ĐỘNG TIÊU CỰC (tt)

- **Nhược điểm:**

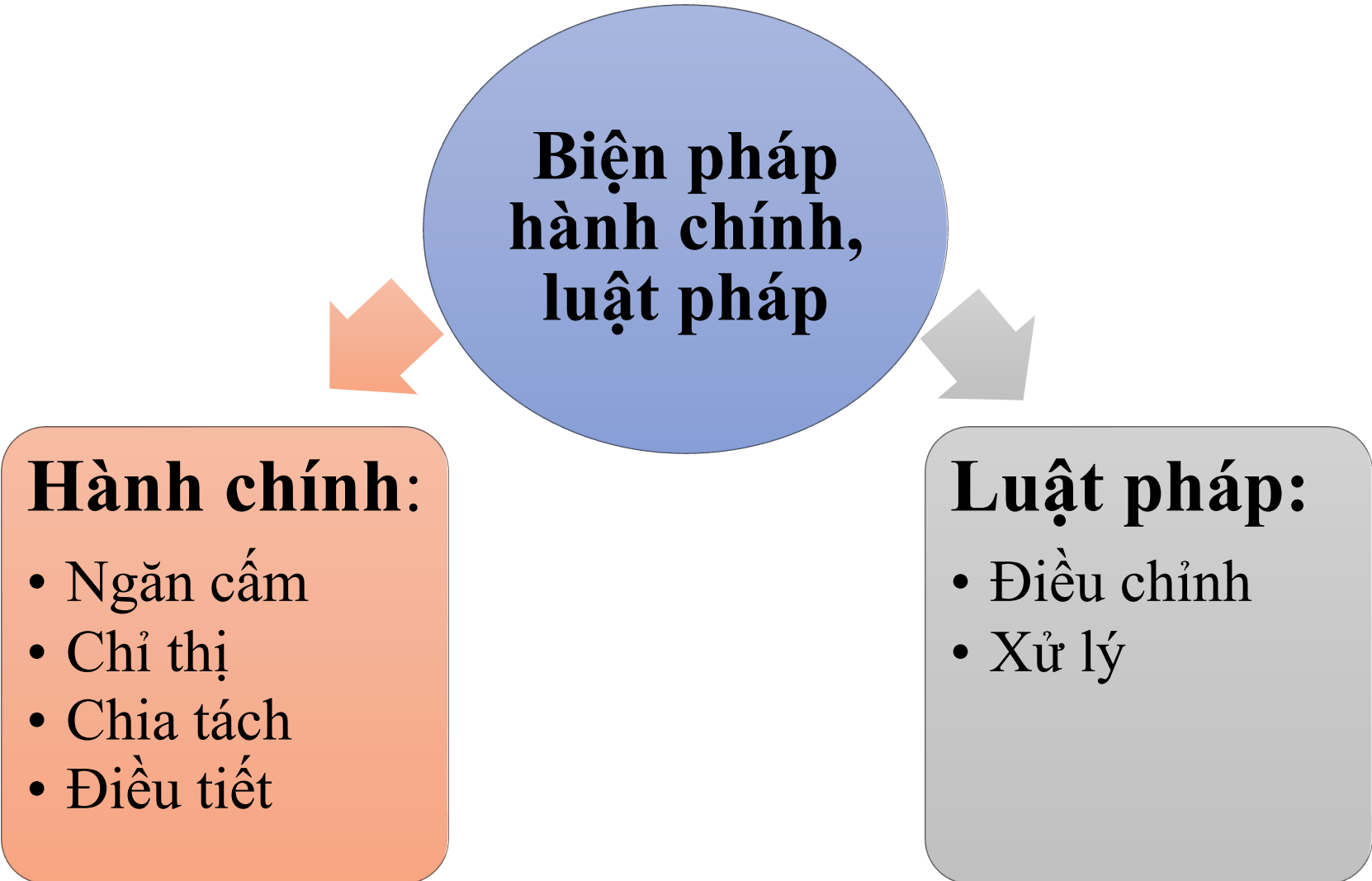
- Không đạt hiệu quả xã hội: sản lượng hàng hóa gây ngoại tác tiêu cực giảm nhưng vẫn lớn hơn sản lượng hiệu quả.
- Thiếu công bằng: chủ thể gây ngoại tác tiêu cực được lợi, người tiêu dùng bị thiệt.

- **Ưu điểm:**

- Hạn chế được một phần tác động tiêu cực.
- Được sự ủng hộ của chủ thể gây ngoại tác tiêu cực.

BIỆN PHÁP PHI KINH TẾ

**Biện pháp
hành chính,
luật pháp**

Hành chính:

- Ngăn cấm
- Chỉ thị
- Chia tách
- Điều tiết

Luật pháp:

- Điều chỉnh
- Xử lý

BIỆN PHÁP HÀNH CHÍNH: ĐIỀU TIẾT

- **Giấy phép xả thải (có thể chuyển nhượng):**
 - Mỗi giấy phép quy định chính xác lượng thải doanh nghiệp được phép xả ra.
 - Số giấy phép được xác định để đạt mức xả thải tối ưu.
- **Tái sử dụng:**
 - Tăng chi phí của việc thải rác
 - Tiền cược có thể hoàn lại
 - Yêu cầu phân loại bắt buộc

BIỆN PHÁP HÀNH CHÍNH (tt)

- **Ưu điểm:**

- Dễ kiểm soát ngoại tác tiêu cực dưới một mức nhất định

- **Nhược điểm:**

- Thường không đảm bảo mục tiêu hiệu quả.

⇒ *Giấy phép xả thải có thể chuyển nhượng*

- Điểm cân bằng: giá giấy phép = chi phí giảm thải biên

BIỆN PHÁP LUẬT PHÁP

- Điều chỉnh hành vi
- Xử lý các vi phạm
- Giải quyết các mâu thuẫn, các vấn đề bồi thường.

Tại Việt Nam: Luật bảo vệ môi trường; Bộ luật Hình sự; Luật phòng, chống tác hại của thuốc lá; Luật tài nguyên nước; Luật bảo vệ và phát triển rừng; ...

BIỆN PHÁP LUẬT PHÁP (tt)

• Ưu điểm:

- Giải quyết vấn đề bồi thường nhanh, chính xác hơn biện pháp hành chính
- Không nhạy cảm lắm với các nhóm lợi ích

• Nhược điểm:

- Chi phí giao dịch lớn
- Không áp dụng được với những trường hợp ngoại tác liên quan đến nguồn lực chung (không phân định được quyền sở hữu tài sản)